

Голові спеціалізованої вченої ради для присудження
доктора філософії ДФ 62 в Українському державному
університеті імені Михайла Драгоманова, доктору
історичних наук, професору Доценку Віктору
Олеговичу

ВІДГУК

офіційного опонента Мельничука Олега Анатолійовича – доктора історичних наук, професора, завідувача кафедри всесвітньої історії Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського на дисертаційне дослідження Песоцького Максима Миколайовича «Структура та діяльність Народного комісаріату внутрішніх справ України (1919 – 1930 рр.)», подане на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальністю 032 «Історія та археологія», галузі знань 03 «Гуманітарні науки».

Після розпаду СРСР і краху комуністичної системи, завдяки скасуванню політичної цензури і розсекреченню архівних документів з'явилася можливість більш глибокого, всебічного дослідження радянського періоду історії України.

Це стосується різних аспектів суспільно-політичного, соціально-економічного, культурно-побутового розвитку України, які раніше замовчувалися, приховувалися від громадськості чи грубо викривлялися, свідомо спотворювалися тодішньою владою.

До таких, так би мовити, закритих тем, жорстко контрольованих ідейно-політичною верхівкою СРСР, належала історія радянських органів державної влади, які служили інструментом реалізації політики комуністів в Україні.

Дослідження історії Народного комісаріату внутрішніх справ України дозволяє простежити його становлення, будову та базові вектори діяльності.

У сучасній вітчизняній історіографії є чималий доробок із вказаної

тематики, але основна його частина стосується насамперед репресивних аспектів діяльності наркомату, тоді як інші функції НКВС України досліджені не повною мірою.

У зв'язку з цим дисертація М.М. Песоцького, присвячена діяльності НКВС України упродовж 1919 – 1930-х рр., викликає певний науковий інтерес, особливо з огляду на відсутність ґрунтовного спеціального дослідження з цієї теми і важливість освоєння джерельної бази проблеми.

Представлена праця має логічну побудову, написана за проблемно-хронологічним принципом і порушує основні питання, які складають предмет дослідження. Робота містить анотацію, перелік умовних позначень, вступ, чотири розділи, 10 підрозділів, висновки, а також список використаних джерел і літератури, додатки.

Автор робить спробу дати розгорнуту характеристику Народному комісаріату внутрішніх справ упродовж 1919 – 1930-х рр., простежити зміни в структурі наркомату, розкрити ключові напрямки його діяльності.

Розробляючи обрану тему, М.М. Песоцький опрацював документи Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України і зробив посилання на 40 архівних справ, що містить фонд Національного комісаріату внутрішніх справ (ф. 5). Автор залучив також низку документів і матеріалів, опублікованих у тематичних збірниках, матеріали спеціалізованих періодичних видань.

У вступі дисертації вміщено основні рубрики, передбачені нормативними документами. Вони сформульовані чітко і відповідають вимогам до змісту цієї частини роботи.

У першому розділі здобувач аналізує історіографію проблеми, джерельну базу роботи і теоретико-методологічні засади дослідження. Ним охарактеризовано базові праці, присвячені проблемі, а також оглянуто кілька груп джерел, що були залучені для написання дисертації.

У дисертації порушено низку важливих наукових проблем.

М. М. Песоцький розпочинає другий розділ дослідження з характеристики умов за яких з'явився НКВС, докладно показує його будову і напрями діяльності на початковому етапі існування наркомату, що за періодизацією автора охоплює 1919 – 1922 рр. Дисертант акцентує увагу на значенні правоохоронної та господарсько-побутової діяльності наркомату. Окремий підрозділ у другому розділі роботи присвячений змінам у структурі НКВС, які відбувалися з 1923 р. і аж до його тимчасової ліквідації у 1930 р. Спираючись на Положення про НКВС 1924 р. та, опосередковано, 1927 р., які визначали організаційну структуру та повноваження наркомату, М.М. Песоцький детально висвітлив зміни у напрямках діяльності комісаріату. Також автор охарактеризував особливості функціонування місцевих органів НКВС – губернських та окружних адміністративних відділень та районних адміністративних відділів.

У третьому розділі М.М. Песоцький розглянув участь НКВС в управлінні комунальним господарством, а також установив роль комісаріату у регулюванні взаємин держави з релігійними організаціями. Здобувач наводить цікавий фактичний матеріал, що свідчить про недбалість співробітників місцевих адміністративних органів НКВС у їх взаємодії з релігійними громадами. Також автором розкрито розроблені НКВС «схеми» вилучення культових споруд із користування об'єднань віруючих, які масово були задіяні на межі 20 – 30-х рр. ХХ ст.

У четвертому розділі, поряд з іншим, значну увагу автор приділяє проблемам кадрового забезпечення органів міліції та карного розшуку, підвищенню кваліфікації міліціонерів. Мова йде про Всеукраїнську школу командного складу міліції та розшуку. Автор зазначає, що упродовж 1925 – 1926 рр. школа здійснила два випуски курсантів загальною кількістю 262 особи, яких було направлено до округів для зайняття командних посад. М.М. Песоцький охарактеризував участь міліції у боротьбі із низкою злочинів. У цьому ж розділі дисертант окреслив участь НКВС у налагодженні

функціонування пенітенціарної системи: особливості залучення засуджених осіб до праці; становище кадрового складу місць позбавлення волі тощо.

У висновках викладено найбільш важливі результати, одержані в дисертації, які містять формулювання розв'язаної наукової проблеми.

У додатках уміщено перелік опублікованих дисертантом праць за темою дисертації, серед яких статті у наукових фахових виданнях України та статті, що розміщені у збірниках матеріалів конференцій.

Загалом зміст роботи свідчить, що здобувачу вдалося досягнути визначеної мети, вирішити поставлені завдання і розкрити структуру та діяльність Народного комісаріату України упродовж 1919 – 1930 рр. Дисертація відзначається актуальністю, науковою новизною і, що важливо, заповнює одну з прогалин у сучасній вітчизняній історіографії.

Під час перегляду дисертаційного дослідження порушень академічної доброчесності не виявлено. Дисертація є самостійно виконаним науковим дослідженням, усі ідеї та наукові положення, викладені у ній, автором отримані особисто.

Позитивно оцінюючи працю М. М. Песоцького, слід також висловити деякі зауваження і пропозиції.

1. Обсяги трьох параграфів першого розділу нерівномірні: історіографії проблеми автор присвячує 10 сторінок тексту, тоді як аналізу джерельної бази – трохи більше трьох сторінок, що робить цей аналіз до певної міри поверховим і формальним.

2. Здобувачу слід було б ширше залучити спогади сучасників, зокрема представників радянської влади. У роботі зовсім не використано газетні публікації, хоча вони дають можливість з'ясувати важливі історичні деталі й виразніше відтворити загальне суспільно-політичне тло подій.

3. У першому підрозділі четвертого розділу варто було б розкрити такий специфічний напрям діяльності радянських органів безпеки, як боротьба з так званим «бандитизмом», у якому влада часто звинувачувала своїх політичних

ворогів.

4. У дисертації слід було б дати більш ширшу характеристику основних векторів діяльності місцевих адміністративних органів НКВС.

5. У кваліфікаційній роботі дисертант більше уваги звертав на події, які відбувалися у середині 20-х рр. ХХ ст., натомість події кінця десятиліття та 1930-го р. висвітлені оглядово.

6. У праці трапляються дрібні технічні помилки. Дисертація недостатньо ретельно вичитана, містить пунктуаційні помилки.

Однак вказані зауваження і побажання не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації М.М. Песоцького. Вона написана на достатньому науково-теоретичному рівні, є цілісною і завершеною історичною працею. Зроблені автором висновки аргументовані, а результати дослідження належним чином апробовані. Зміст роботи відповідає шифрові спеціальності і відображений у статтях, опублікованих здобувачем у фахових та інших наукових виданнях.

Дисертаційна робота М.М. Песоцького «Структура та діяльність Народного комісаріату внутрішніх справ України (1919 – 1930 рр.)» є завершеним, оригінальним науковим дослідженням, що виконане здобувачем на актуальну тему, та в якому представлені нові наукові дані, що мають теоретичне й практичне значення. Ураховуючи актуальність, новизну, важливість одержаних автором наукових результатів, їх обґрунтованість і вірогідність, повноту викладу в опублікованих дисертантом наукових працях, а також практичну цінність сформульованих положень і висновків, дисертаційна робота «Структура та діяльність Народного комісаріату внутрішніх справ України (1919 – 1930 рр.)» відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261, пп. 6, 7, 8; Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу

вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року (із змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету міністрів № 341 від 21 березня 2022 року та № 502 від 19 травня 2023 року), а її автор – Максим Миколайович Песоцький заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії (PhD) в галузі 03 «Гуманітарні науки» зі спеціальності «032 Історія та археологія».

Офіційний опонент,
завідувач кафедри всесвітньої історії
ВДПУ імені Михайла Коцюбинського
доктор історичних наук, професор

Олег МЕЛЬНИЧУК

